

Lasīšana

1. uzdevums (10 punkti).

Lasī tekstu, jautājumus un nepabeigtos teikumus! Atzīmē tekstam atbilstošo atbildi!

Noslēpumainie segvārdi

Latvijas kultūras vēsture nav iedomājama bez Raiņa un Aspazijas. Jau kopš 19. gs. beigām bijusi nepārtraukta interese par Raiņa un Aspazijas dzīvi un daiļradi. Dzejnieku daiļradei veltītas grāmatas, neskaitāmas zinātniskās konferences, viņu dzīve atainota literārajos darbos – lugās un biogrāfiskajos romānos.

Neraugoties uz to, ka Raiņa un Aspazijas dzīve un daiļrade ir daudz pētīta, arvien vēl palikuši neatbildēti jautājumi, arī tādi jautājumi, uz kuriem nevar dot tikai vienu pareizu atbildi. Tāda ir arī problēma, kas saistīta ar abu dzejnieku vārdiem. Diezin vai daudzi zina, ka dzejā pazīstamie vārdi *Rainis* un *Aspazija* ir dzejnieku pseidonīmi jeb segvārdi – tas ir, izdomāti, aizgūti personvārdi, kurus lieto īstā vārda vietā. Tieši literāti un mākslinieki bieži vien izvēlas pseidonīmus.

Jāņa Raiņa īstais uzvārds ir Pliekšāns. Pseidonīmu *Rainis* viņš pieņēma, sākdams publicēt paša sacerētos dzejoļus periodiskajos izdevumos. Par to, no kurienes un kā radies šis pseidonīms, ir atrodamas dažādas versijas. Viena no populārākajām ir saistīta ar paša dzejnieka vēlāk, 20. gadsimta 20. gados, vēstīto: „Mans pseidonīms man atrasts gadus 25 atpakaļ. Man ļoti patika senlatviešu vārdi, latgaliešos, kur es dzīvoju jaunībā, es daudz tādu dzirdēju, no visiem man visvairāk iepatikās šis, kuru es lasīju vienā Latgales pagastā uz ceļa stabiņa, ar kādiem mēdz apzīmēt zemnieku taisāmos ceļa gabalus.” Interesants ir fakts, ka pirmais oriģināldzejolis, kas publicēts laikraksta „Dienas Lapa” 1895. gada 1. novembra numurā, parakstīts – *J. Reinis*. Savukārt jau nākamais dzejolis tajā pašā izdevumā 11. novembrī parakstīts atšķirīgi – *J. Rainis*. Domājams, ka pirmajā gadījumā parakstā ieviesusies drukas kļūda. Tikpat ticama varētu būt versija, ka Latgalē dzejnieks dzirdējis kā Reīņa, tā Raiņa vārdu un nevarējis pieņemt lēmumu par pseidonīma izvēli. Šādas versijas jau sen rosinājušas zinātniekus meklēt cilvēkus ar *Reīņa* un *Raiņa* uzvārdu, kas tolaik dzīvojuši Latgales pusē. 19. gadsimta 80. un 90. gadu iedzīvotāju reģistri liecina, ka vairākiem zemniekiem bija uzvārds *Reinis*, taču varēja atrast tikai vienu cilvēku ar uzvārdu *Rainis*. Tas bija zemnieks Andrejs *Rainis*, kura uzvārdu, iespējams, pieņēma un „aiznesa pasaulē” Jānis Pliekšāns, turpmāk dzejoļus un lugas parakstīdams kā *Rainis*.

Interesanta ir arī vārda *Rainis* nozīme. Vārds *rainis* lietuviski nozīmē *raibais*. 19. gadsimta beigās dzejnieka dzimtajā pusē Latgalē bija cilvēki ar uzvārdu – *Raibs*. Tas var liecināt par sakarību vai pat vienādību starp abiem uzvārdiem. Varbūt uzvārds *Rainis* te pārtapis latviskajā uzvārdā *Raibais*?

Vai tikpat daudz neskaidrību ir arī Raiņa dzīvesbiedres, dzejnieces Aspazijas pseidonīma izvēlē? Laikam nē. Viņas pseidonīma izcelsmē noslēpumu maz, taču tas ir pasaules kultūras vēsturē zināms vārds.

Oficiāli nākamajai dzejniecei ir trīs vārdi – Johanna Emīlija Lizete. Bērnībā ģimenē viņu sauca par Elzu, Elziņu. Skolas gados un vēlāk sabiedrībā viņa bija pazīstama kā Elza Rozenberga.

Gan skolas gados, gan pēc tam, dzīvojot mājās, viņa daudz lasa, interesējas par vēsturi, filozofiju, mācās grieķu un latīņu valodu un arī pati sāk rakstīt dzejoļus. Elzas skolotājs nojauš jaunās, aizrautīgās meitenes talantu, un viņam šķiet, ka būtu jāatrod topošās dzejnieces raksturam un dzejai piemērots pseidonīms. Viņš iesaka Elzai saukt sevi par Aspaziju. „Kas ir Aspazija?” – jautā Elza, un skolotājs iedod viņai izlasīt Roberta Hammerlinga romānu „Aspazija”. Elza ir kā apreibusī no Hammerlinga stāsta par skaisto un gudro Aspaziju, Grieķijas valdnieka Perikla dzīvesbiedri, kas senajā Grieķijā iedvesmojusi filozofus un mākslniekus. Jā, Elza grib būt līdzīga šai sengrieķu varonei.

1887. gada nogalē „Dienas Lapā” tiek publicēts Elzas Rozenbergas pirmais dzejolis „Jaunā gadā”, kuru autore paraksta ar vārdu – Aspazija. Šodien, vairāk nekā pēc 150 gadiem, lasot par latviešu dzejnieces dzīvi un iepazīstoties ar viņas daiļradi, var tikai brīnīties, cik pārsteidzoši precīzi tika izvēlēts Elzas Rozenbergas pseidonīms.

Rainis un *Aspazija* nav vienīgie latviešu dzejnieki, kuri „slēpušies” aiz pseidonīma. 2014. gadā izdota literatūrzinātnieka Ilgoņa Bērsona grāmata „Segvārdi un segburti. Noslēpumi un meklējumi”, kurā apkopoti materiāli par latviešu rakstnieku pseidonīmiem jeb segvārdiem. Tas ir nozīmīgs notikums, jo latviešu kultūras vēsturē šis ir pirmais un vienīgais šāda veida pētījums.

Šifrēt pseidonīmu izcelsmi, pētīt to atbilstību rakstnieka personībai un darbiem arvien ir interesanti, kaut arī ne vienmēr atradīsim vienīgo pareizo atbildi uz jautājumu – kāpēc mākslinieka pseidonīms ir tieši šāds?

0. Kuru dzejnieku daiļrade ir nozīmīga Latvijas kultūras vēsturē?	<p>A – <i>Raiņa un Aspazijas daiļrade.</i> B – <i>Tikai Raiņa darbiem ir nozīme.</i> C – <i>Tikai Aspazijas darbiem ir nozīme.</i></p>
1. Ko nozīmē jēdziens 'pseidonīms'?	<p>A – Vārds, ar kuru persona aizstāj savu īsto vārdu. B – Uzvārda vietā izmantots dzimtās vietas nosaukums. C – Vārds Latgalē 19. gadsimta beigās.</p>
2. Kur Rainis atrada vārdu, kuru izvēlējās par pseidonīmu?	<p>A – Laikrakstā „Dienas Lapa”. B – Latgales pusē uz ceļa staba. C – Viņš pazina zemnieku ar tādu uzvārdu.</p>
3. Kā tekstā izprotama frāze „aiznest pasaulē”?	<p>A – Padarīt uzvārdu plaši pazīstamu. B – Izmantot par pseidonīmu pasaulē slavena cilvēka uzvārdu. C – Būt vienīgajam pasaulē ar tādu uzvārdu.</p>
4. Kad Jānis Pliekšāns pirmo reizi parakstās kā <i>J. Rainis</i> ?	<p>A – 20. gadsimta 20. gados. B – Publicējot otro dzejoli. C – 1895. gada 1. novembrī.</p>
5. Vārda <i>Rainis</i> nozīme tiek skaidrota ar...	<p>A – ...lietuviešu valodas palīdzību. B – ...latīņu valodas palīdzību. C – ...ar cita latviešu vārda palīdzību.</p>
6. Skolotājs ieteica Elzai pieņemt pseidonīmu, jo...	<p>A – ...saprata, ka viņa nākotnē varētu būt laba dzejniece. B – ...Elza ārēji līdzinājās sengrieķu varonei. C – ...viņam nepatika Elzas uzvārds.</p>
7. Kāpēc Elza Rozenberga izvēlējās pseidonīmu <i>Aspazija</i> ?	<p>A – Viņa negribēja strīdēties ar skolotāju. B – Viņai ļoti patika sengrieķu Aspazija. C – Viņa labi prata grieķu valodu.</p>
8. Kas vieno Raini un Aspaziju saistībā ar pseidonīmu izmantojumu?	<p>A – Pseidonīmi izmantoti, publicējot tikai dzejoļus. B – Abi izvēlējušies pseidonīmu vienā gadā. C – Dzejnieki pirmo reizi ar pseidonīmiem publicē darbus vienā un tajā pašā preses izdevumā.</p>
9. Kāda ir I. Bērsona grāmatas nozīme?	<p>A – Pirmo reizi grāmatā ir apkopota informācija par daudzu rakstnieku pseidonīmiem. B – Tas ir pirmais pētījums par Raiņa pseidonīmu. C – Grāmatā apkopotas visu latviešu rakstnieku biogrāfijas.</p>
10. Teksta virsraksts ir „Noslēpumainie segvārdi”, jo...	<p>A – ...latviešu rakstnieku pseidonīmi nekad nav pētīti. B – ...nav iespējams nepārprotami atšifrēt pseidonīmu rašanos un izvēli. C – ...par pseidonīmiem izmantoti nezināmu cilvēku vārdi un uzvārdi.</p>

2. uzdevums (10 punkti).**Izlasi tekstu un tā fragmentus! Tekstā virs svītras ieraksti trūkstošā fragmenta burtu!****Unikālais fotoaparāts**

Gadsimtu gaitā mums bijuši gan lieli, gan mazi ražošanas uzņēmumi, slaveni un mazāk slaveni zīmoli. Taču ir uzņēmumi, kas nav bijuši tikai ražošanas objekti, C (0.) Tāda bija Valsts elektrotehniskā fabrika jeb VEF.

Viens no VEF unikālākajiem produktiem bija mini fotoaparāts „Minox”. Fotoaparātu bija konstruējis inženieris Valters Caps. Viņš bija dzimis Rīgā, (1.) Jau kopš agras jaunības viņu saistīja dažādi konstrukciju elementi un mehānismi. Igaunijā viņš vispirms apguva graviera amatu, (2.) Tur Caps iepazinās ar fotografēšanas mākslu un fotoaparāta darbības principiem. Tieši šeit viņa prātā dzima doma par kompaktas fotokameras radīšanu, (3.) Tallinā Capam neizdevās iegūt uzņēmēju atbalstu fotoaparāta ražošanai, taču to viņš atrada Rīgā.

1936. gada rudenī Valters Caps noslēdza līgumu ar VEF un no Tallinas pārcēlās uz Rīgu, (4.)

Tolaik tas bija īsts apvērsums pasaules fotorūpniecībā. Bija radīts vismazākais fotoaparāts pasaulē, (5.)

Lietošanā „Minox” bija vienkāršs un neprastīja nekādas papildu zināšanas, (6.) Proti, tā bija ļoti maza, bet ērta, (7.)

Kaut arī sākotnēji paredzēta kā eleganta luksusprece, (8.) Kameras mazie izmēri un spēja bez jebkādam palīgierīcēm iegūt asu un kontrastainu attēlu padarīja to pievilcīgu slepeno dienestu aģentiem, (9.) „Minox” kļuva par pasaulē visbiežāk izmantoto spiegu fotokameru.

Šis lieliskais produkts bija viens no labākajiem VEF sasniegumiem starpkaru periodā. Līdz Otrā pasaules kara sākumam saražoja aptuveni 17 000 fotokameru, (10.)

- A – ...lai gan daudzi to uzskatīja par nerealizējamu ideju.
- B – ...kuras eksportēja uz daudzām Eiropas valstīm un ASV.
- C – ...*bet kļuvuši par nacionālas nozīmes lepnumu.*
- D – ...kura izmēri bija 17×27×80 mm, bet svars – 125 grami.
- E – ...taču pēc Pirmā pasaules kara kopā ar vecākiem dzīvoja Igaunijā.
- F – ...laika gaitā „Minox” rada plašu pielietojumu spiegošanas jomā.
- G – ...tomēr vienlaikus kamera atbilda visaugstākajām foto entuziastu prasībām.
- H – ...lai to vienmēr varētu nēsāt līdzī bez lieka apgrūtinājuma.
- I – ...lai kopā ar latviešu inženieriem un konstruktoriem ķertos pie „Minox” tehnoloģiskās izstrādes rūpnieciskai ražošanai.
- K – ...bet 1922. gadā sāka strādāt Tallinas labākajā mākslas foto darbnīcā.
- L – ...kuriem vajadzēja iegūt ātrus, augstas kvalitātes fotouzņēmumus.

3. uzdevums (10 punkti). **Izlasi tekstu!**

Reiz kādā karstā vasaras dienā zēns ezera malā ganīja aitas. Aitas piederēja skopai un niknai saimniecei, kas lika zēnam bez atpūtas un atlīdzības strādāt no agra rīta līdz vēlam vakaram. Laiks tajā dienā bija tik karsts, ka ne izteikt, un ezers turpat blakus. Tāpēc zēns sadzina aitas kopā un gāja ezerā atvēsināties.

Tā nu gadījās, ka tanī pašā laikā ezerā nolaidās skaista varavīksne un uznesa puiku debesīs. Tur viņš ieraudzīja mājiņu, kas izskatījās kā liela sēne.

Mājiņā viņš atrada vecu, sirmu vecīti, kurš lūdza: „Dēliņ, esi tik labs, izkurini pirti! Tik sen neesmu pirtī pēries!”

Puika prata labi izkurināt pirti un ar prieku vecīša lūgumu izpildīja. Savukārt vecītis par paklaustību un iejūtību viņam iedeva zelta olu, teikdams, ja puika to paberzēs, atskries mazs rūķītis un izdarīs visu, ko zēns liks.

Zēns tūlīt pat izmēģināja, un tiešām – rūķītis bija klāt un prasīja, ko šis vēlas. Zēns atbildēja, ka grib tikt atpakaļ uz zemes. Rūķītis paņēma zēnu, un tas nemaz īsti nedabūja apskatīties, kad jau bija savas saimnieces mājas pagalmā. Tur viņu satika dusmīgā saimniece un prasīja, kur šis bijis, ka aitas ezera malā atstājis vienas? Zēns izstāsta, ka bijis debesīs. Tad saimniece jautāja, vai viņas mirušo tēvu arī debesīs redzējis un kā viņam tur ejot?

Puika atbildēja, ka redzējis gan, bet diez cik labi jau nu neejot, jo esot pamaz naudas. „Nu, ja tā,” sacīja saimniece, „es gribu, lai tu kādu drusku naudas aiznes tēvam uz debesīm.”

„Kāpēc ne, dod tik šurp! Esmu ar mieru,” atteica zēns. Saimniece iejūdza kariatē trīs zirgus, ielika tur trīs mucas ar zelta naudu un teica zēnam, lai brauc.

Puika negaidīja ne mirkli un devās ceļā. Viņš kā brauca, tā aizbrauca un dzīvoja labas dienas. Bet laiks gāja, ganu zēns izauga par staltu jaunekli, un viņam bija jāmeklē sieva.

Tās zemes ķēniņam bija daiļa meita, bet ķēniņš bija apsolījis viņu atdot par sievu tikai tam, kas novilks viņai no pirksta gredzenu.

Daudzi jau bija izmēģinājuši, bet nevienam neveicās. Arī jauneklis kopā ar savu rūķīti nolēma izmēģināt laimi, un abi brauca uz ķēniņa pili. Tur viņus laipni uzņēma, labi pabaroja un padzirdīja ar dārgiem ēdieniem un dzērieniem. Ieraudzījis princesi, jauneklis tā sāka slavēt viņas daiļumu, ka princese klausīdamās aizmirsa sargāt gredzenu, kas kā zvaigznīte vizēja viņas pirkstā. Viņa sēdēja krēslā, bet roka bija nokarājusies uz leju, un rūķītis nemanot novilka princesei gredzenu no rokas.

Princesei nu gribot negribot bijis jāprecas. Jauneklis pret princesi un citiem ļaudīm vienmēr izturējies tik laipni, ka drīz vien princese viņu no sirds iemīlējusi. Jauneklis apprecējis princesi un kļuvis par ķēniņu, bet zelta olu kopš tā laika viņam vairs nevajadzēja. Un arī rūķītis pazuda. Varbūt aizgāja citiem palīdzēt?... Bet bijušais ganu zēns un princese dzīvoja ilgi un laimīgi.

(Pēc tautas pasakas motīviem)

Veic dotos uzdevumus, izmantojot tekstu!

3.1. Izvēlies un atzīmē sakāmvārdu, kas atbilst pasakas galvenajai idejai!

- Neviens darbs nekad nav pabeigts.
- Laime ir tikai zeltā.
- Dots devējam atdodas.

3.2. Pamato, kāpēc izvēlējies konkrēto sakāmvārdu! (6–8 vārdi)

Kāda darbība pasakā raksturo šādas ganu zēna rakstura iezīmes:

3.3. izpalīdzība

3.4. viltība

Uzraksti, ar ko tekstā salīdzināta

3.5. mājiņa, kurā debesīs dzīvo vecītis – _____

3.6. gredzens princeses pirkstā – _____

Atrodi, kā tas pateikts tekstā!

3.7. dzīvot bez rūpēm – _____

3.8. bija jāprecas – _____

3.9. nedaudz (naudas) – _____

3.10. tūlīt pat (devās ceļā) – _____

Klausīšanās

1. uzdevums (10 punkti).

Izlasi dotos apgalvojumus!

Klausies audioierakstu un atzīmē ar X, vai dotais apgalvojums ir pareizs vai nepareizs!

(Audioieraksts skanēs divas reizes.)

Nr.	Apgalvojums	Pareizi	Nepareizi
0.	<i>Teksts ir par šokolādes noslēpumaino pasauli.</i>	X	
1.	Daudziem cilvēkiem garšo šokolāde.		
2.	Cilvēkiem interesē, kā top šokolāde.		
3.	Muzejā ir iespējams arī sajūst šokolādi.		
4.	Muzejā var nopirkt videofilmu par šokolādi.		
5.	Muzejā vari pieskarties sienai, kas izgatavota no šokolādes.		
6.	Apmeklētāji var iepazīties ar modernāko pupiņu malšanas ierīci.		
7.	Muzejā redzams, kurās valstīs tiek pārdota ražotā produkcija.		
8.	Šokolādes darbnīcā ir iespējams nopirkt īpašas šokolādes konfektes.		
9.	Skolēniem un studentiem par ieeju muzejā jāmaksā mazāk nekā pieaugušajiem.		
10.	Muzejs piedāvā bezmaksas gida pakalpojumus visām grupām.		

2. uzdevums (10 punkti).

Izlasi dotos apgalvojumus! Klausies audioierakstu un ar X atzīmē, par kuru pasākumu ir katrs apgalvojums! (Audioieraksts skanēs divas reizes.)

Nr.	Apgalvojums	„Zaļais dāvanu iesaiņojums”	„Esi draudzīgs videi!”	„Šķiro un radi!”	Meža olimpiāde
0.	Konkursa nosaukumā minēts krāsas nosaukums.	X			
1.	Konkursa adresāti ir vidusskolas klašu skolēni.				
2.	Konkursa nolikums ir publicēts organizatoru mājaslapā.				
3.	Pasākuma mērķis ir aicināt jauniešus vairāk laika pavadīt ārpus telpām.				
4.	Konkursā katram dalībniekam jāstrādā patstāvīgi.				
5.	Konkursā tiks izgatavoti dažādi priekšmeti.				
6.	Konkursā radītos interesantākos darbus varēs aplūkot izstādē.				
7.	Pasākuma dalībniekiem ir jāfotografē videi labvēlīga cilvēku rīcība.				
8.	Pasākumā var piedalīties tikai komandas.				
9.	Pasākuma uzvarētāji varēs doties apmeklēt kādus dabas objektus ārvalstīs.				
10.	Dalībniekiem ir jāreklamē darbs, kas izveidots pasākuma gaitā.				

3. uzdevums (10 punkti).**Izlasi tekstu!****Noklausies audioierakstu un tekstā virs līnijām ieraksti audioierakstam atbilstošo informāciju!****Skaitļus raksti ar cipariem!***(Audioieraksts skanēs divas reizes.)***Kas interesants Vidzemē?**

Vidzeme ir Latvijas lielākais kultūrvēsturiskais novads (0), kas no Jūrmalas pa Daugavas labo krastu aizstiepjas uz ziemeļiem un ziemeļaustrumiem līdz pat Igaunijas robežai. Vārds Vidzeme _____ (1.) no Senās Livonijas centrālās daļas nosaukuma – Vidus zeme. Iepazīsimies ar dažiem tūrisma objektiem, kuriem piešķirta _____ (2.) zīme „Latviskais mantojums”.

Netālu no Garkalnes atrodas „Namdara _____ (3.)”, kuru var apmeklēt visu gadu. Vispirms gids pastāsta par Latvijas kokiem, bet vēlāk apmeklētāji var iepazīties ar _____ (4.) namdara darbarīkiem un arī paši tos izmēģināt.

Vidzemē atrodas arī pirmais _____ (5.) koku parks. Vispirms parkā izveidoja „Cukura aleju” no simts Ziemeļamerikas cukura kļavām, kuru sulā ir par vienu procentu vairāk cukura nekā parastajās Latvijas kļavās. Parkā aug _____ (6.) Latvijas āra bērzu, kā arī purva bērzi un valriekstu koki. Parkā turpmāk ir _____ (7.) iestādīt dažādas bērzu sugas.

Bērzu un kļavu sulas tecina pavasarī, taču svaigu sulu baudīšanas laiks ir samērā īss, tāpēc, lai sulas ilgāk saglabātu svaigas, tām pievieno _____ (8.) lapas.

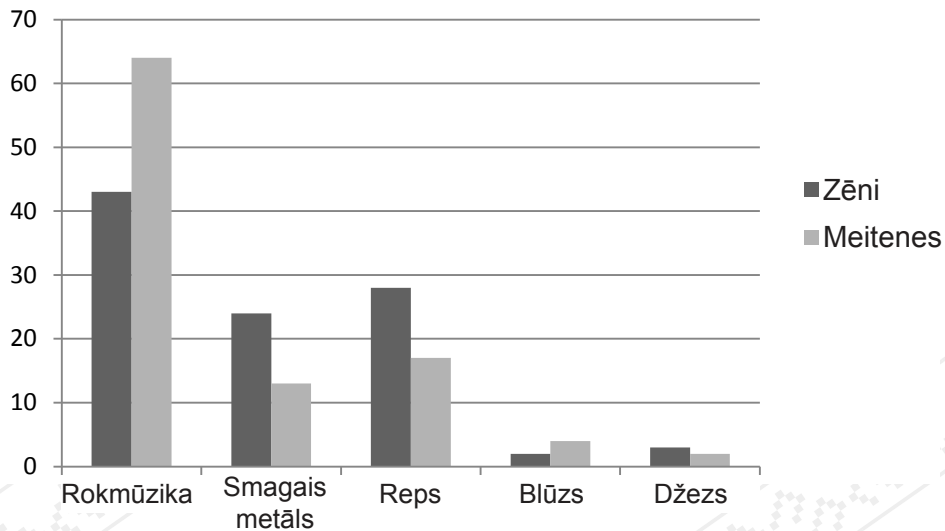
Vienkoču parks atrodas netālu no Līgatnes. Par vienkočiem sauc priekšmetus, kas _____ (9.) no viena koka gabala. Parkā var aplūkot dažādus no viena koka gabala veidotus priekšmetus un dzīvnieku koka _____ (10.).

Gaidīsim Vidzemē! Lai interesantas ekskursijas!

(Pēc interneta materiāliem)

1. uzdevums (6 punkti).

Kādā no Latvijas skolām tika veikta aptauja, lai noskaidrotu, kāda stila mūziku jaunieši visbiežāk klausās. Aplūko diagrammu!

Kādu mūziku jaunieši visbiežāk klausās? (%)

	Rokmūzika	Smagais metāls	Reps	Blūzs	Džezs
Zēni	43	24	28	2	3
Meitenes	64	13	17	4	2

Komentē aptaujas rezultātus!

Kādu mūziku tu klausies visbiežāk?

Salīdzini savu izvēli ar aptaujas rezultātiem! Pamato savas domas!

Apjoms – 60–80 vārdu.

2. uzdevums (20 punkti).

Uzraksti pārspriedumu par tematu „Nozīmīgākie cilvēki manā dzīvē”, izmantojot dotos jautājumus:

1. Kurš cilvēks tev bija svarīgs agrā bērnībā? Kāpēc?
2. Kurš cilvēks tev ir bijis nozīmīgs skolas laikā? Kāpēc?
3. Kuram cilvēkam tu kādā jomā vēlētos līdzināties? Kāpēc?

Apjoms – 220–250 vārdu.